

Rozmaitości łódzkie

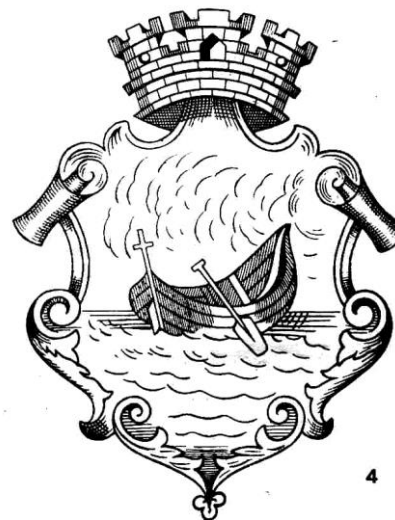
Polacy, Żydzi, Niemcy, Rosjanie

Kalendarium Łódzkie

- wieś biskupia – ok. XIV w. (pierwsza wzmianka – 1332 r.)
- miasto feudalne – pocz. XV w. (lokacja 15 V 1414 r. i 29 VII 1423 r.)
- 1423–1806 – we władaniu biskupów włocławskich
- 1793–1806 – pod zaborem pruskim
- (po sekularyzacji dóbr kościelnych od 1806 r. miasto rządowe)
- 1807–1815 – w granicach Księstwa Warszawskiego
- od 1815 r. – wchodzi w skład Królestwa Polskiego
- 1830–1863 – pod administracją polsko-rosyjską (rozwój przemysłu)
- 1863–1914 – w administracji rosyjskiej (polski Manchester)
- 1914–1918 – I wojna światowa, głównie pod okupacją niemiecką
- 1918–1939 – drugie co do wielkości miasto II RP i centrum włókiennicze
- 1939–1945 – w III Rzeszy pod okupacją niemiecką (od 1940 r. Litzmannstadt).
- 1945–1989 – okres PRL, stolica polskiego przemysłu lekkiego i filmu
- po 1989 – okres transformacji ustrojowej, upadek produkcji tekstylnej

Łódź - Łodzianie

Łódź jest miastem osobliwym. Choć prawa miejskie uzyskała już w 1423 roku z rąk króla Władysława Jagiełły, to tak naprawdę zbudowana została dopiero w XIX wieku przez przedstawicieli czterech narodów – Polaków, Niemców, Żydów i Rosjan. Przez ponad stulecie łodzianie, mający różne kulturowe i religijne korzenie, wspólnymi siłami budowali swoją „ziemię obiecaną”. Wielokulturowa ciągłość Łodzi została przerwana przez II wojnę światową, choć miasto do dziś zachowało wyraźne ślady swojej tożsamości

Nadanie praw Łodzi

Początki Łodzi przemysłowej

- Twórcą i patronem nowoczesnej Łodzi był Rajmund Rembeliński. Dzięki jego staraniom Łódź zaliczono w 1820 roku do tzw. miast fabrycznych. Pierwsi osadnicy przybyli do miasta w roku 1822 - w ciągu 8 lat było już ponad tysiąc rękodzielniczych rodzin. One to dały początek rozwojowi przemysłu włókienniczego w mieście.
Pierwsza łódzka osada włókiennicza - "Sukiennicze Nowe Miasto" powstało w 1823 roku - rok ten uważany jest za początek "Łodzi przemysłowej"

Łódzkie multikulti????

- Fenomen wielokulturowej i wielonarodowej Łodzi intryguje od wielu dziesięcioleci.
- Jak to się stało, że z niewielkiej miejscowości, w której w 1820 roku mieszkało zaledwie 767 osób, rozwinął jeden z najpotężniejszych i najprężniej rozwijających się ośrodków przemysłowych Europy Wschodniej, w którym blisko 100 lat później, tuż przed wybuchem I wojny światowej żyło i pracowało już 600 tysięcy ludzi?

O wyjątkowości Łodzi decydował nie tylko gwałtowny rozwój urbanistyczny i przemysłowy, ale przede wszystkim skład etniczny jego obywateli. Polacy, Żydzi, Niemcy i Rosjanie mieli bezpośredni wpływ na jego przemiany w sferach: materialnej, kulturowej, architektonicznej czy religijnej.

Do roku 1800

Liczba ludności

1534

650

1777

265

1793

191

1798

369

1800

428

- [Ludność Łodzi – Wikipedia, wolna encyklopedia](#)

XIX wiek

Liczba ludności

1808	434
1810	514
1815	331
1820	767
1830	4343
1850	15 764
1857	27 890
1860	32 639
1865	40 121
1872	100 000
1886	232 000
1897	282 206

Wielokulturowa Łódź

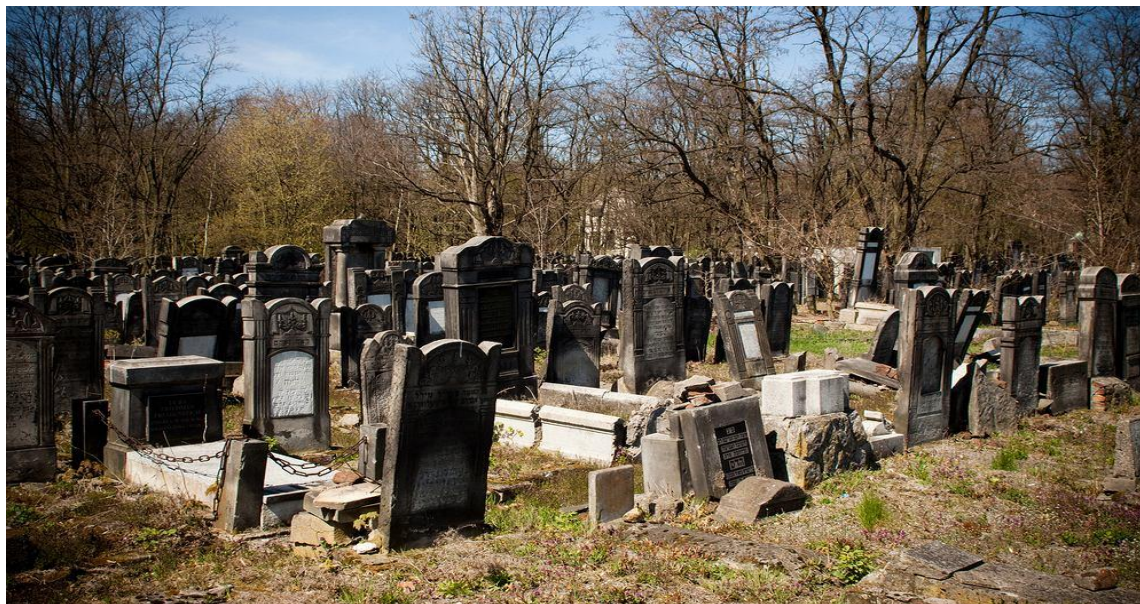
- **Największą grupę narodowościową Łodzi stanowili Polacy, których w roku 1914 było blisko 300 tysięcy (50% ogółu obywateli).**
- **Kolejni pod względem liczebnym byli Żydzi, stanowiący ok. 30% mieszkańców.**
- **Następnie Niemcy, z populacją sięgającą przed wybuchem I wojny światowej 70 tysięcy.**
- **Najmniej liczni byli Rosjanie, których w tym samym czasie było około 6,5 tysiąca**

Kohabitacja

- Koegzystencja mieszkańców Łodzi, tak różnych pod względem tradycji, religii i zwyczajów musiała składać się zarówno z przejawów rywalizacji i antagonizmów, jak i sąsiedzkiej pomocy, czy współpracy. Problemy między narodowościami tworzyła sytuacja polityczna (Polacy – Rosjanie), nieufność wobec innowierców (stosunek chrześcijan do Żydów), czy różnice społeczno-ekonomiczne (np. między Polakami a Niemcami). Jednak otwarty konflikt o podłożu nacjonalistycznym był praktycznie niemożliwy. System powiązań interesów i stosunków majątkowych był tak skomplikowany, że uderzenie w jedną z grup narodowych musiało odbić się na pozostałych. Ten tygiel kulturowy stworzył w Łodzi niepowtarzalny klimat lokalnego patriotyzmu i związał obce do tej pory narodowości w jedno miejskie społeczeństwo

Żydzi w Łodzi

- Początki osadnictwa żydowskiego sięgają Rzeczypospolitej Obojga Narodów
- W latach 1793-1808 – 58 Żydów na Bałutach, Chojnach, Sikawie i Stokach
- XIXw. - opanowali Stary Rynek, ulicę Wolborską, Nowomiejską i Drewnowską
- 1809 – pierwsza synagoga
- 1811 – pierwszy cmentarz
- Lata 60 te XIX w. wielki napływ ludności żydowskiej do Łodzi

- Żydzi inwestowali też w innego typu przedsięwzięcia o charakterze kulturalnym: księgarnie, teatry, kina i wydawnictwa. Odgrywali olbrzymią rolę w drobnym przemyśle i rzemiośle: krawiectwie, szewstwie czy drukarstwie. W rękach żydowskich była większość handlu detalicznego. **W latach 1862-1914 Żydzi byli najszybciej rozwijającą się mniejszością narodową w Łodzi.** W tym czasie ich liczba wzrosła z 5800 do 162000 (ponad trzydziestokrotnie). Początkowo przybywali oni do Łodzi głównie z terenów Królestwa Polskiego, ale po wydaniu w 1882 roku dekretu nakazującego Żydom opuszczenie zachodnich guberni Rosji, do Łodzi zaczęli masowo napływać „Litwacy”.

Żydzi w Łodzi

- Wybijającą się grupą wśród łódzkich Żydów byli artyści i twórcy kultury. Z Łodzi wywodzili się lub tu mieszkali i tworzyli tak wybitni przedstawiciele kultury jak: poeta **Julian Tuwim**, muzycy **Artur Rubinstein** i **Aleksander Tansman**,
- malarze i graficy: **Artur Szyk**, **Samuel Hirschberg** i **Leopold Pilichowski**. Nie sposób nie wymienić tym miejscu członków pierwszego w Polsce żydowskiego ugrupowania artystyczno-literackiego „Jung Jidysz”. Założono je w Łodzi w 1919 roku. Współzałożycielem grupy był poeta i twórca teatralny **Mojżesz Broderson**. Głównym celem – stworzenie narodowej sztuki żydowskiej. W jej skład „Jung Jidysz” wchodził między innymi poeta i dramaturg **Ischak Kacnelson** oraz malarze **Jankiel Adler** i **Henry Barciński**.

Żydowska Łódź

- **Licząca 230 tys. członków społeczność żydowska Łodzi została praktycznie całkowicie eksterminowana w czasie II wojny światowej.** Łódzcy Żydzi byli bici, torturowani i mordowani. Ich synagogi zburzono, a majątek rozgrabiono. Ci, którzy przeżyli pierwsze miesiące wojny zostali w grudniu 1939 roku zamknięci w getcie. Niemcy stworzyli w nim wielki zakład pracy niewolniczej. Większość ludności getta zamordowano w czasie tzw. „wysiedleń” do obozów śmierci Kulmhoff i Auschwitz-Birkenau. Inni umarli z głodu, chorób i zimna. II wojnę światową przeżyła zaledwie garstka potężnej wcześniej społeczności.

Synagoga Wielka

Synagoga Wielka

Synagoga Alte Szil

Synagoga na Wólczańskiej

Mauzoleum Poznańskiego

Cmentarz Nowy Żydowski

Kuczki

Fabryka Poznańskiego

Pałac Poznańskiego

Łódzki Luwr

Niemcy w Łodzi

- Społeczność niemiecka zaczęła się osiedlać na terenie Łodzi i w jej okolicach już pod koniec XVIII wieku. Przełomowym momentem w napływie tej mniejszości było zajęcie ziemi łódzkiej przez Królestwo Pruskie w wyniku drugiego traktatu rozbiorowego z 1793 roku. Osadnictwu temu sprzyjały zarówno władze niemieckie, administrujące tu do 1807 roku, jak i Królestwa Polskiego, w skład którego weszła Łódź po roku 1815.
Z osadnictwem niemieckim władze wiązały duże nadzieje na szybki rozwój gospodarczy i przemysłowy regionu, a w szerszej perspektywie - całego obszaru „kongresówki”.
- **Największy przyrost, a tym samym procentowy udział ludności niemieckojęzycznej w Łodzi miał miejsce do roku 1836, kiedy to aż 70% populacji liczącej sobie 6500 mieszkańców Łodzi stanowili osadnicy niemieccy.** Odsetek ten w kolejnych latach zmniejszał się na rzecz ludności polskiej i żydowskiej. Na początku XX wieku ludność niemiecka w Łodzi stanowiła ok. 20%. Generalnie biorąc napływowa ludność niemiecka była najlepiej wykształcona i reprezentowała inteligencję techniczną, majstrów i zarządców. W I połowie XIX wieku zakładali oni małe warsztaty tkackie, które z czasem przekształcały się w wielkie zakłady przemysłowe. Nie sposób przecenić wkładu tej społeczności w rozwój miasta.

Niemieckie rodziny w Łodzi

- **Niemcy budowali fabryki i tworzyli miejsca pracy, nie zapominali o swojej edukacji, języku i wyznaniu, budując protestanckie kościoły i tworząc niemieckie szkoły, towarzystwa kulturalne i społeczne.** Niemieccy fabrykanci fundowali szpitale i osiedla dla swoich pracowników poszerzając tereny miasta i umożliwiając większą do niego imigrację. .
- Do najpotężniejszych niemieckich rodzin w Łodzi zaliczyć trzeba: **Scheiblerów, Heinzlów, Biedermannów, Geyerów, Grohmanów, Anstadtów, Schweikertów i Kindermannów.**
- **Pozostały po nich wspaniałe zabytki do których zaliczyć należy:** Kościół ewangelicki pw. Św. Mateusza, białą fabrykę Ludwika Geyera, Pałac Herbsta, fabrykę Scheiblera, pałac Biedermanna, Willa Grohmana i Cmentarz Protestancki w Łodzi przy ul. Ogrodowej.

Księży Młyn

Biała Fabryka

Pałac Biedermanna

Kaplica Scheiblera

Kościół św. Mateusza

Kościół św. Ducha

Willa Huffera

Willa Schweikerta

Rosjanie w Łodzi

- Osadnictwo rosyjskie w Łodzi związane było z sytuacją polityczną Polski w XIX w. Łódź od roku 1815, była częścią Królestwa Polskiego. Było ono związane unią personalną z Cesarstwem Rosyjskim. Przeznaczenie terenów dzisiejszego województwa łódzkiego pod produkcję włókienniczą, wiązało ten region z olbrzymim rynkiem zbytu Rosji. Konsekwencją tego było pojawienie się w Łodzi i okolicznych miasteczkach rosyjskich kupców i hurtowników
- Znaczący napływ Rosjan do Łodzi nastąpił w następstwie polityki rusyfikacji, po upadku powstania styczniowego w latach sześćdziesiątych XIX wieku. Jednym z elementów tej polityki była unifikacja administracyjna. Na przełomie 1866 i 1867 roku, nastąpiła reforma podziału terytorialnego i utworzenie nowych organów administracji. W efekcie przestała istnieć polska administracja terytorialna, a na jej miejsce powstała, złożona głównie z Rosjan, i posługująca się językiem rosyjskim nowa struktura. Podobnie stało się w 1875 roku z sądownictwem. Łódź, z której pochodził duży 300 osobowy oddział powstańców, również została do tego procesu włączona. Od 1863 roku stacjonował w mieście 37 Jekatierynburski Pułk Piechoty, z którego pewna część żołnierzy zostawała w mieście. Zakładała rodziny i podejmowała pracę np.: w urzędach czy policji. Do miasta przyjeżdżali urzędnicy administracji publicznej i sądownictwa. Rozwój przemysłowy miasta kusił warstwy kupieckie i przemysłowe Rosji. Jednym z przykładów takiej aktywności może być osoba Włodzimierza Stolarowa, inwestora z Moskwy. Na terenie wsi Dąbrowa, pod Łodzią wybudował ogromny kompleks przędzalni i tkalni.

- **Życie religijne skupiało się wokół pięknych łódzkich cerkwi. O ich powstaniu decydowały przede wszystkim argumenty natury politycznej. Świadczy o tym tempo, z jakim ruszyła budowa cerkwi św. Aleksandra Newskiego na ul. Kilińskiego.**
- Cerkiew ta powstała, jako wotum dziękczynne za uratowanie życia cara Aleksandra II w kwietniu 1879. Do Komitetu Budowy weszli, łódzcy fabrykanci pochodzenia niemieckiego i żydowskiego z Karolem Scheiblerem i Izraelem Poznańskim na czele. Ta piękna cerkiew została oddana do użytku 8 maja 1884 roku.

- Budowy nowej cerkwi służącej potrzebom łódzkiego garnizonu. Do Komitetu weszli ponownie wielcy łódzcy fabrykanci i cerkiew autorstwa polskiego architekta Franciszka Chełmońskiego została oddana w 1896 roku. Patronem nowej cerkwi został św. Aleksy Metropolita Moskiewski. Budynek stanął niedaleko koszar wojskowych w zachodniej części ówczesnej Łodzi. **Kolejną cerkwią w mieście była świątynia prawosławna pod wezwaniem św. Olgi. Powstała ona przy okazji budowy ochronki dla dzieci prawosławnych na ul. Grzegorza Piramowicza i dzieli ją od soboru Aleksandra Newskiego zaledwie 300 m**

Katedra św. Aleksandra Newskiego

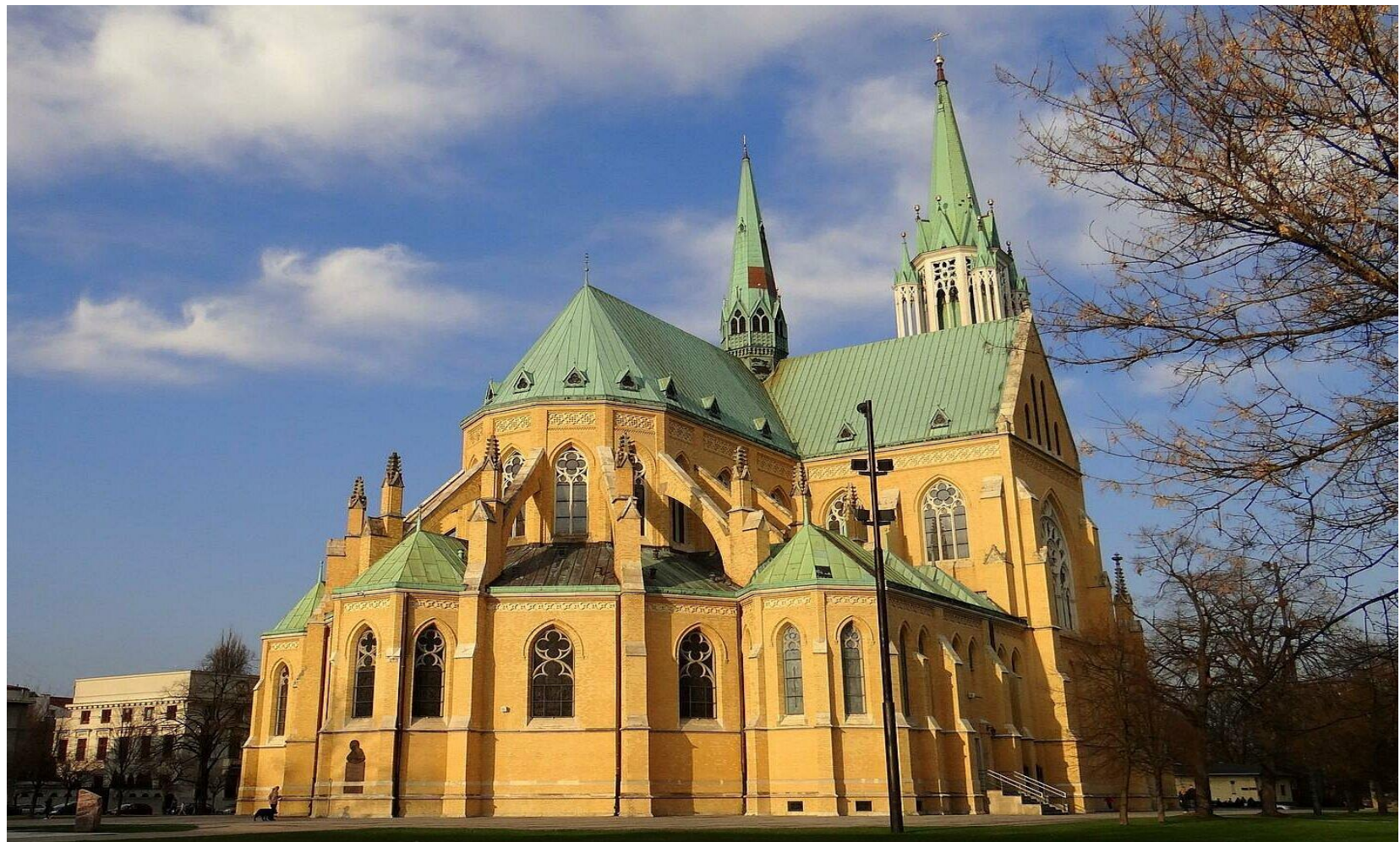
Cerkiew św. Jerzego

Cerkiew św. Olgi

Polacy w Łodzi

Kościół św. Józefa

Kościół Mariacki

Hilary Majewski

Piotrkowska

Plac Wolności

Katedra na Stokach

Stefan Skrzywan

Osiedle Mireckiego

Źródła

Kartka z kalendarza. 599 lat temu Łódź otrzymała prawa miejskie: Urząd Miasta Łodzi (lodz.pl)

[Wielka Synagoga w Łodzi - Przewodnik - Dioblina](#)

Mauzoleum Izraela Poznańskiego w Łodzi (abpoland.com)

Pałac Izraela K. Poznańskiego wraz z biurem fabrycznym i przędzalnią wysoką: Urząd Miasta Łodzi (lodz.pl)

[baedeker łódzki: Kaplica Karola Scheiblera](#) na Starym Cmentarzu przy ulicy Ogrodowej. (baedekerlodz.blogspot.com)

Uł Pałac Biedermanna: Turystyczny Portal Łodzi (lodz.travel)

Centralne Muzeum Włókiennictwa (cmwl.pl)

Kościół św. Mateusza w Łodzi – Wikipedia, wolna encyklopedia

Źródła

Podziemna katedra na Stokach. Tajemnicze miejsce, do którego nie wejdziesz
[ZDJĘCIA]: ŁÓDŹ.PL (lodz.pl)

<https://lodz.travel/turystyka/co-zobaczyc/wielokulturowa-lodz>

Kościół Wniebowzięcia NMP w Łodzi | PolskieSzlaki.pl

<https://lodz.travel/turystyka/co-zobaczyc>

<http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/17382,lodz>

baedeker łódzki: Osiedle Montwiłła-Mireckiego na Polesiu Konstantynowskim
(baedekerlodz.blogspot.com)

Parafia Świętego Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny w Łodzi | Archidiecezja
Łódzka (lodz.pl)

<https://pl.wikipedia.org/wiki>

Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Łodzi
Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łodzi
ul. Wielkopolska 70/72, 91-029 Łódź

Tel. 451 538 774, organizacja.wodn@cre-lodz.edu.pl
www.cre-lodz.edu.pl